

ANTONI CHUCHLA

OMÓWIENIE WYDAWNICTWA REGIONALNEGO „ROCZNIKI NIEBYLECKIE”

We współczesnych społecznościach regionalnych bardzo silnie zaznacza się nurt odtwarzania i przypominania zapomnianych zwyczajów oraz tradycji. Kultywowanie tradycji i przekazywanie jej następnym pokoleniom jest możliwe tylko dzięki poznaniu własnej kultury regionalnej i własnego dziedzictwa kulturowego. Owo dziedzictwo, świadomość znaczenia regionu, buduje świadomość regionalną oraz sprawia, że mieszkańcy utożsamiają się z kulturą regionu, identyfikują się z regionem, uważając go za swój. Kultura regionalna, będąca częścią kultury ogólnonarodowej, pełni bardzo ważną funkcję w życiu człowieka. Kultura uczy, promuje i upowszechnia region z wszelkimi jego atrybutami i zaletami. Pobudza aktywność, poczucie odpowiedzialności za sprawy społeczności lokalnych, a podejmując różne przedsięwzięcia kulturalne, sprawiamy, że gaśnie egoizm, wzrasta poczucie własnej wartości i patriotyzmu: tego lokalnego ale też tego przez duże P.

Podstawę świadomości regionalnej stanowi wiedza na temat przeszłości i dziejów swojego regionu, a przejawem owej świadomości są celowe dąże-

DR ANTONI CHUCHLA, doktor nauk prawnych, sekretarz gminy Niebylec, wykładowca Podkarpackiej Szkoły Wyższej im. ks. Władysława Findysza w Jaśle, członek Pracowni Badań nad Samorządami w Rykach, prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Niebyleckiej. Jest redaktorem naczelnym „Roczników Niebyleckich” i autorem wielu publikacji i artykułów naukowych. Adres do korespondencji: 38-114 Niebylec 51; e-mail: antoni.chuchla@gmail.com

nia grup społecznych lub jednostek kultywujące i upowszechniające treści kultury¹. Jednostka na tyle może identyfikować się z kulturą swojego regionu, na ile ma wiedzę o tej kulturze i na ile sama stara się w niej uczestniczyć oraz ją organizować. Instrumentem, który umożliwia upowszechnianie wiedzy o naszym regionie – regionie niebyleckim – jest „Rocznik Niebylecki”, wydawnictwo powstałego w 2011 r. Towarzystwa Miłośników Ziemi Niebyleckiej, którego mam przyjemność być prezesem. Celem i misją towarzystwa jest integracja mieszkańców, kultywowanie zwyczajów i tradycji regionalnych, prowadzenie działalności na rzecz pogłębiania wiedzy o historii i kulturze regionu oraz inspirowanie, szczególnie młodzieży, do badania i utrwalania tej historii, poprzez prowadzenie różnorodnych projektów badawczych związanych z ziemią niebylecką. Celem tym jest także ochrona materialnego i niematerialnego dorobku poprzednich pokoleń oraz pobudzanie aktywności społecznej, gospodarczej i kulturalnej mieszkańców.

„Rocznik” – jak sama nazwa wskazuje – pomyślany został jako wydawnictwo cykliczne, a w maju 2013 r. ukazał się jego pierwszy tom. „Rocznik” składa się z trzech części. W pierwszej zamieszczamy artykuły, o różnorodnej tematyce: historycznej, filologicznej, etnograficznej, socjologicznej itp., spełniającej wszakże jedno kryterium – treści muszą poszerzać wiedzę o regionie. Artykuły tutaj publikowane mogą być fragmentami prac magisterskich i licencjackich naszych mieszkańców – zamiast zalegać półki bibliotek uniwersyteckich będą służyć środowisku, stanowiąc dla ich autorów niewątpliwą satysfakcję. Teksty zamieszczane w tym dziale nie muszą mieć charakteru naukowego. Mogą być nimi także opisy rodzin, krajobrazów, miejsc, zdarzeń, mogą być tutaj prezentowane lokalne legendy, zwyczaje, sylwetki osób ważnych dla regionu, z zachowaniem podstawowego dla nas kryterium – poszerzania wiedzy o regionie.

Część druga to opisy ważnych wydarzeń, które, ze względu na swoją doniosłość, powinny być zapamiętane przez środowisko i przekazane następnym pokoleniom dla zachowania tradycji i kultywowania pamięci o nich. Mogą nimi być wydarzenia zwyczajne, np. z życia religijnego, z życia wsi, poszczególnych organizacji funkcjonujących w regionie, jak i wydarzenia nadzwyczajne, o których mówi cała okolica i którymi, przez ich znaczenie, rozmiar albo tragizm wszyscy są poruszeni. Oczywiście muszą one być związane z regionem niebyleckim.

Część trzecia – to biogramy osób ważnych dla regionu. Przez ich publikację nikogo nie chcemy oceniać i wartościować, nie chcemy mówić, że pewne

¹ S. Dąbrowski, *Rola i zadania towarzystw regionalnych w dziedzinie edukacji historycznej*, w: *Regionalizm polski u progu XXI wieku*, red. S. Bednarek, Wrocław 1994, s. 112.

osoby są zasłużone, a inne nie. Chcemy tylko powiedzieć, że osoby których noty biograficzne zostały zamieszczone w „Roczniku”, przez swoją pracę, działalność, pełnioną funkcję albo wykonywany zawód odcisnęły tutaj swoje piętno, zostały zapamiętane przez środowisko, a pamięć o nich powinna trwać. Dlatego też zamieszczamy biogramy osób walczących na frontach różnych wojen, kapłanów tutaj pracujących, nauczycieli, lekarzy, przewodniczących gminnych i gromadzkich rad narodowych, radnych, naczelników gmin, a potem wójtów, prezesów różnych organizacji, przedsiębiorców itp. Naszym celem jest poznanie przeszłości regionu, a więc także historii ludzi tutaj mieszkających, ich postaw i wyborów oraz uświadomienie sobie, jak wartościowe osoby tutaj żyły i żyją, oraz jakie wartości wniosły one do polskiej, a nawet światowej nauki, kultury i tradycji. Chcemy te osoby przypomnieć i wprowadzić do zbiorowej pamięci mieszkańców regionu.

W pierwszym numerze „Rocznika” zamieściliśmy dziewięć artykułów o różnej tematyce, zaprezentowaliśmy relacje z pięciu ważnych dla regionu wydarzeń oraz przedstawiliśmy prawie osiemdziesiąt biogramów osób ważnych dla ziemi niebyleckiej.

Pierwszym z prezentowanych artykułów był tekst Zbigniewa Koraba, wójta gminy, który po przedstawieniu krótkiego zarysu samorządu terytorialnego w Polsce, przybliżył charakterystykę gminy, zaprezentował jej jednostki organizacyjne i instytucje, omówił podejmowane zadania i wreszcie podkreślił rolę wspólnot lokalnych. W tym kontekście zaprezentował organizacje pozarządowe działające w regionie oraz wskazał na ich znaczenie dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Artykuł jest tekstem informacyjnym, ułatwiającym lekturę „Rocznika”, szczególnie Czytelnikom spoza Niebylca.

Drugim w kolejności zamieszczony został mój tekst, przybliżający historię regionu niebyleckiego, a więc dzieje wszystkich miejscowości, historię fundacji kolejnych parafii oraz instytucji oświatowych. Omówiłem zwięźle rolę Niebylca, jako centrum kulturowego i gospodarczego dla okolicznych wsi, a także zaprezentowałem główne rody, a więc Machowskich, jako założycieli Niebylca i właścicieli większości wsi w okolicy, Łempickich, Zaklików, Rylskich, Dobrzańskich, Strzałkowskich oraz Witkowskich, które odcisnęły swoje piętno na regionie. Przedstawiłem także stosunki własnościowe i ludnościowe na przestrzeni wieków, odwołałem się do życia gospodarczego, społecznego, a także religijnego naszych przodków, wreszcie starałem się pokazać ich zróżnicowanie polityczne i zaangażowanie niepodległościowe.

Dwa kolejne artykuły przybliżyły historię dwóch tutejszych instytucji religijnych. Pierwszy z nich zawiera opis założenia parafii w Gwoźnicy Górnej,

trud budowy, rozbudowy i kolejnych remontów tamtejszej świątyni oraz ważniejsze wydarzenia z życia parafii. Anna Grela – autorka artykułu – z pasją zaprezentowała sylwetki i pracę kolejnych gwoźnickich proboszczów oraz przybliżyła rolę świętych w Kościele katolickim, w tym kult i posłannictwo św. Antoniego, patrona tamtejszej parafii. Drugi z sygnalizowanych tekstów, to artykuł Mariana Pyry o dziejach jednego z najstarszych kościołów w regionie, pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Lutczy. Autor z pasją przedstawił historię kościoła na tle historii wsi, ukazał jego piękno, szczegółowo omówił elementy wyposażenia świątyni, a także poruszył wiele wątków dotyczących historii wsi, które dotychczas nie były tak wyraźnie artykułowane. Wartością opracowania są piękne opisy świątyni, jej otoczenia i luteckich pejzaży. Prezentowane artykuły są kolejnym dowodem na to, że życie religijne jest nierozzerwalnie związane z życiem społecznym wieloma więzami, tak jak życie Narodu złączone jest z życiem Kościoła, a historia Polski z historią Kościoła.

Z przedstawionymi wyżej tekstami, szczególnie tym o luteckiej świątyni, koresponduje artykuł Henryka Książka, przybliżający dwie kroniki szkoły powszechnej w Lutczy z lat 1863-1938, opatrzone jego wstępem i komentarzem. Nie tylko ukazują one historię szkoły, ale także pozwalają poznać ówczesną organizację oświaty, programy szkolne i metody nauczania. Autor przedstawił kolejnych luteckich nauczycieli oraz ich pasję i zaangażowanie na rzecz środowiska. Pracę wzbogaca fakt, że losy luteckiej oświaty zaprezentowane zostały na tle historii regionu w kontekście ważnych wówczas wydarzeń politycznych, jakimi była I wojna światowa i kształtowanie się zrębów polskiej państwowości.

Kolejnym artykułem był tekst Stanisława Jakubowskiego zatytułowany *EXODUS, czyli transatlantycka ucieczka z Galicji*. Jest to opowieść o drugiej, wielkiej emigracji galicyjskiej z lat 1868-1914, opisana na przykładzie rodziny Szelewów z Niebylca. Autor bardzo pięknym językiem opisał przyczyny i kierunki emigracji, a także ukazał warunki ówczesnego podróżowania i losy emigrantów. Tekst wzbogacony został wykazem emigrantów z poszczególnych wsi, sporządzonym na podstawie źródeł angielskich i amerykańskich.

Bardzo ciekawie przedstawiają się dwa kolejne artykuły, przybliżające sylwetki zapomnianych poetów wywodzących się z Połomi. Pierwszy z nich to tekst Katarzyny Grzebyk, ukazujący sylwetkę Henryka Jacka, poety, aktora i urzędnika państwowego urodzonego w Połomi w 1916 r. Autorka bardzo wnikliwie przedstawiła losy poety, od jego lat szkolnych i gimnazjalnych, poprzez kontakt z rzeszowskim hufcem harcerskim, teatrami objazdowymi,

pracę urzędnika państwowego, aż do zaginięcia w latach II wojny światowej gdzieś w okolicach Lwowa, okraszając opisy piękną poezją bohatera artykułu. Drugi to tekst Genowefy Śnieżek z Połomi, traktujący o Karolinie Wojnarowskiej, jednej z prekursorok polskiego pisarstwa kobiecego, propagującego poglądy pedagogiczne na przełomie romantyzmu i pozytywizmu. Jej piarstwo miało charakter dydaktyczno-moralizatorski, była autorką powieści dla młodych panien, a zagadnienia chętnie przez nią podejmowane i rozwijane to poszanowanie wartości, porządku moralnego, wrażliwość i miłość drugiego człowieka oraz ojczyzny, zachowanie tradycji, a nade wszystko żarliwa religijność. Obok twórczości poetki, autorka artykułu przybliżyła nam historię Połomi, wszak Karolina Wojnarowska żyła w XIX w. (1814-1858) i była córką Antoniego Rylskiego i Antoniny z Myszkowskich, właścicieli dóbr połomskich.

Ostatnim z opracowań był artykuł Piotra Szopy, który ukazał działalność tutejszego ruchu oporu, opisując także niechlubne wydarzenia, będące udziałem naszych mieszkańców. Przedstawiony tekst jest nie tylko faktograficznym opisem wydarzeń, ale także świadectwem ludzkich postaw, wyborów i motywacji.

Część „Rocznika” poświęcona ważnym wydarzeniom mającym miejsce w regionie, zawiera relację z obchodów 650. rocznicy założenia wsi i parafii Połomia, 500. rocznicy założenia Niebylca, 100. rocznicy założenia Ochotniczej Straży Pożarnej w Niebylcu, 20. rocznicy odrodzenia się samorządu terytorialnego w Polsce oraz relację z poświęcenia i odsłonięcia Znak Pamięci na grobie Jana Ziomka, obrońcy Westerplatte. Ta ostatnia uroczystość zorganizowana została z inicjatywy Szkoły Podstawowej im. mjrka Henryka Sucharskiego w Iwierzycach, wspólnie z Towarzystwem Miłośników Ziemi Niebyleckiej i Gminą Niebylec. Lista wydarzeń nie jest listą kompletną, ograniczyliśmy się bowiem do tych, które odbywały się stosunkowo niedawno, i które opisane zostały przez mieszkańców regionu. Wszystkie inne czekają na swoich autorów, a kolegium redakcyjne „Rocznika Niebyleckiego” oczekuje na zgłoszenie odpowiednich tekstów.

I wreszcie część trzecia – biogramy osób ważnych dla środowiska. W pierwszym numerze zamieściliśmy 82 noty biograficzne, a wybór dokonany przez kolegium redakcyjne jest subiektywny, ale nie ostateczny. Zakładamy bowiem cykliczne wydawanie „Rocznika”, a tym samym ciągle uzupełnianie i wzbogacanie tego działu. Staraliśmy się zaprezentować osoby najbardziej znane, zarówno z przeszłości, ale także z czasów nam współczesnych, pamiętając wszakże o kontynuacji. Aby lista osób ważnych dla regionu była

pełna, niezbędny jest udział w przedsięwzięciu wszystkich mieszkańców, szczególnie zaś nauczycieli, których zaangażowanie i inspiracja młodzieży w tym zakresie byłaby nieoceniona. Prezentowane sylwetki mają nas bowiem uczyć patriotyzmu, pracowitości, przedsiębiorczości, ofiarności i jakże wiele innych ważnych cech.

Tak więc „Rocznik Niebylecki” pomyślany został jako wydawnictwo naukowe, zawierające różne teksty poszerzające wiedzę o regionie, kronika bieżących wydarzeń, ale także jako pozycja sugerująca młodemu pokoleniu wzory postaw, zachowań i wyborów. Wprawdzie ostatnio ukazało się sporo pozycji z tego zakresu, jak chociażby albumy *Niebylec wczoraj i dziś*, czy *Niebylec w starej fotografii*, a także zbiór materiałów pokonferencyjnych *Rola miasta w środowisku wiejskim. Przyczynek do dziejów Niebyleca*, obok wcześniejszych opracowań historycznych S. Cynarskiego, J. Malczewskiego, M. Gosztyły, a także moich, to jednak stan badań nad historią regionu jest niewystarczający. Stąd też inicjatywa wydawania „Rocznika” i poszerzania wiedzy o rozwoju historycznym regionu, który jest rezultatem wyborów społecznych, politycznych i ideologicznych. Przemian społecznych nie można bowiem traktować tak jak procesów naturalnych, takich jak burza czy wybuch wulkanu. To co się zdarza w historii, to nie jest owoc tylko ludzkich wyborów, ale także efekt procesów społecznych, politycznych i ideologicznych. Na dużą wartość historyczną i wspólnotową „Rocznika” zwrócił uwagę prof. dr hab. Kazimierz Ożóg z Uniwersytetu Rzeszowskiego, recenzent pracy, pisząc w przygotowanej opinii wydawniczej: „...Rocznik to książka, która jest nie tylko publikacją naukową, ale przynosi także materiały będące bieżącą kroniką życia tutejszych mieszkańców, działających aktywnie w różnych organizacjach, a zwłaszcza w samorządzie lokalnym – prawdziwych gospodarzy tej pięknej ziemi. Wnosi zatem to dzieło istotny wkład w tworzenie wspólnoty regionalnej i jej identyfikację. „Rocznik Niebylecki” ma w tych obszarach pracy dla społeczeństwa i tworzenia kultury lokalnej wielkie znaczenie. Jest nie tylko świadectwem minionych dziejów, utrwała tradycję, przypomina historię, ale i zatrzymuje chwilę bieżącą...”.

Pomysł na „Rocznik” zrodził się w gronie twórców Towarzystwa Miłośników Ziemi Niebyleckiej, a autorami tekstów są członkowie towarzystwa – miejscowi regionaliści, emerytowani nauczyciele, lokalni dziennikarze, ludzie wielu innych zawodów, którzy pozytywnie odpowiedzieli na moją propozycję napisania o czymś ciekawym. „Rocznik Niebylecki” jest dowodem na to, że wielu z nas ma coś interesującego do przekazania, że wielu z nas ma wiedzę o różnych ciekawych wydarzeniach, wartych przedstawienia. W każ-

dej społeczności są bowiem pasjonaci, którzy poświęcają się pewnym dziedzinom twórczości albo działalności społecznej czy kulturalnej. O materii, którą się zajmują, mają wiedzę bardzo rozległą, są w tym perfekcjonistami i warto, aby podzielili się tą wiedzą z innymi. Niekiedy warto też o nich samych napisać. Suma tej wiedzy – wiedzy nas wszystkich – pozwala poznać region z różnych punktów widzenia i w różnych kontekstach. Redagowanie „Rocznika Niebyleckiego” to niebywała przyjemność i przygoda, a wspiera mnie w tym dziele nieoceniony prof. Kazimierz Ożóg, członek honorowy Towarzystwa Miłośników Ziemi Niebyleckiej, któremu oddajmy na koniec głos: „...numer pierwszy »Rocznika Niebyleckiego« możemy traktować jako wielki tekst o charakterze urozmaiconym i tak różnorodnym, że czytelnik znajdzie tu interesujące dla siebie treści – jak silva rerum. Tematem nadrzędnym, wyznaczającym horyzont wszystkich rozważań, jest Ziemia Niebylecka, jej historia, tradycja i ludzie, którzy zawsze są podmiotem dziejów i każdej kultury. Dobrze się stało, że Towarzystwo Miłośników Ziemi Niebyleckiej inicjuje całą serię takich opracowań. Są one bezcenne dla pamięci tej ziemi i jej kulturalnego rozwoju”.

Zachęcam wszystkich, którzy mają wiedzę o Niebylcu i okolicy oraz mają ochotę na podzielenie się tą wiedzą, aby włączyli się w redagowanie „Rocznika Niebyleckiego”. To naprawdę przygoda, która daje wiele radości, satysfakcji i zadowolenia.